

UDC 338.43.02 (477) «199/ 201»

ПЕКАРЧУК В.М.Луганський державний університет внутрішніх справ імені Е.О.Дідоренка,
кандидат історичних наук, доцент (Україна)**ПРОСВІТНИЦТВО ЯК ФОРМА ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКИХ
НАДБАНЬ ЕТНОМЕНШИН УКРАЇНИ: ТЕНДЕНЦІЇ 1990-2000-х РОКІВ**

У статті розглянуто місце і роль просвітництва у популяризації культурно-мистецьких надбань етнomenшин. На основі специфічного методологічного інструментарію проаналізовано відповідність популяризації культурно-мистецьких надбань – стратегічними цілями – визнання поліетнічного характеру українського суспільства, розбудові соціокультурного середовища і духовному розвитку етносів. Підкреслено, що в Україні діяла розгалужена мережа музеїв, де діяли спеціальні підрозділи – відділи, центри, експозиції тощо. Проаналізовані напрямки науково – дослідної роботи музеїв та виокремлена її просвітницької складової.

PEKARCHUK V.M. Luhansk State University of Internal Affairs named after E. O. Didorenko,
PhD (History), Associate professor (Ukraine)**EDUCATION AS A FORM OF PROMOTION OF CULTURAL-ARTISTIC
ACHIEVEMENTS OF ETHNIC MINORITIES IN UKRAINE: TRENDS 1990-2000-ies**

On the basis of archival, statistical materials, analytical inputs predecessors considered the place and role of education in promoting cultural - artistic achievements of ethnic minorities. Nonfiction includes the problems of cultural heritage of the Ukrainian people is partly considered problem areas, shapes, nature education. Importance designated problem is primarily due to the need to have a clear understanding of the mechanism solutions independent state problems of interethnic relations. Found that in Ukraine there and operated an extensive network of structures that were engaged in the popularization of cultural - artistic achievements of Ukraine's ethnic groups: governments, national - cultural societies, cultural institutions. We considered the prospect of continuity and the protection and conservation of heritage. Considerable attention is given to finding areas of education: conducting scientific - practical conferences, advocacy through the museums, the publication of the relevant literature.

First in the historiography on the basis of specific methodological tools to analyze the relevant promotion of cultural - artistic achievements - the strategic objectives - recognition of the field of an ethnic nature of Ukrainian society, the development of social and cultural environment and spiritual development of ethnic groups. Particular attention is given to explaining participation in the process of popularizing the achievements of local history museums in Ukraine. Stress that Ukraine had an extensive network of museums that had special units - departments, centers, exposure, etc.. Directions of scientific - research museums and highlighted its educational component. Significant place in the article devoted to subjects found clarification of the regional museums

ПЕКАРЧУК В.М.Луганский государственный университет внутренних дел имени Э.А.Дидоренко,
кандидат исторических наук, доцент (Украина)**ПРОСВЕЩЕНИЕ КАК ФОРМА ПОПУЛЯРИЗАЦИИ КУЛЬТУРНО-
ХУДОЖЕСТВЕННЫХ ДОСТИЖЕНИЙ ЭТНИЧЕСКИХ МЕНЬШИНСТВ
УКРАИНЫ: ТЕНДЕНЦИИ 1990-2000-х ГОДОВ**

В статье рассмотрены место и роль просвещения в популяризации культурно - художественных достижений этнических меньшинств. На основе специфического методологического инструментария проанализированы соответствие популяризации

культурно - художественных достижений - стратегическими целями - признание полеетнического характера украинского общества, развитии социокультурной среды и духовном развитии этносов. Подчеркнуто, что в Украине действовала разветвленная сеть музеев, в которых действовали специальные подразделения - отделы, центры, экспозиции и т.д. Проанализованы направления научно - исследовательской работы музеев с выделением ее просветительской составляющей.

Просвітницька робота велася як органами влади, національно-культурними товариствами, так і установами культури. На сьогоднішній день ця важлива проблематика в Україні перебуває на стадії початкового висвітлення. Мета і завдання даної розвідки полягають у показі, узагальненні проблем культурної самоідентифікації. Деякі аспекти цієї проблеми одержали фрагментарне висвітлення в роботах В.Наулка, Я.Калакури, О.Курінного, М.Панчука, В.Котигоренка, Д.Табачника, Г.Москаля, В.Вороніна, Р.Чілачави, Т.Пилипенко. Вони здебільшого присвячені етнонаціональній структурі українського суспільства, сучасному стану етноменшин, політиці в галузі культури, особливостям процесів етнічного відродження. Особливе значення мала розробка українськими вченими концептуальних підходів до аналізу в цілому етнокультури як саморегульованої системи, сфери реалізації людських цінностей, теорії етносу тощо.

В АР Крим широко використовувалися можливості таких установ культури, як Академічний кримськотатарський театр, Державний музей етнографії і побуту народів Криму, Кримськотатарська бібліотека ім. Ісмаїла Гаспринського, Бахчисарайський історико-культурний заповідник, Республіканський музей кримськотатарського мистецтва та інші. Активно працювали у просвітницьких цілях десятки інших професійних колективів установ і організацій, а також сотні самодіяльних художніх колективів, що представляли близько 50 етносів Криму [15, с.75]. Просвітницька робота органів влади в Донецькій області спрямовувалася на проведення з ініціативи відділу у справах національностей облдержадміністрації “*круглий стіл*” із представниками національно-культурних товариств, виступів працівників відділу в ЗМІ і наданні допомоги в цій роботі національним культурним центрам. Значне місце посідали питання науково-дослідної і пошукової роботи, яку успішно здійснював Приазовський елліністичний центр, обласне відділення міжнародного товариства німців “*Відергебурт*”, обласне відділення товариства “*Україна-Ізраїль*”, донецький центр Інституту сходознавства НАН України. Накопичений матеріал дав змогу створити в етнографічній експедиції обласного краєзнавчого музею окремі розділи, виставки історико-етнографічного характеру, присвячені культурам етносів, підготувати й опублікувати наукові матеріали.

Просвітницькій роботі значною мірою сприяло проведення науково-практичних конференцій, тематичних “*круглих столів*”, семінарів тощо. У Закарпатській області накопичений значний досвід у цьому питанні. Останнім часом проведено низку науково-практичних конференцій як регіонального, так і міжнародного півнів. Серед них міжнародна конференція “*Міжетнічні відносини в Закарпатській Україні*”; науково-практична конференція “*Міжетнічні відносини на Закарпатті: стан, тенденції і шляхи поліпшення*”; “*круглий стіл*” експертів на тему “*Формування стратегії національної консолідації в Україні: пошук моделей міжнаціональної консолідації та ряд інших*” [15, с.76].

В Україні використовувалося кілька ефективних засобів популяризації надбань культури етноменшин. Зокрема це робилося через музеї України. Активно в цьому плані працював Національний музей літератури України. Протягом 2000-х років ним була налагоджена співпраця з Радою національних товариств України, Єврейською Радою України, Інститутом юдаїки, Польським Інститутом у Києві, спеціалізованим видавництвом літератури мовами національних меншин України “*Етнос*”.

Найяскравіші сторінки зв'язків української літератури з літературами етносів були представлені в постійно діючій експозиції музею. При огляді музею відвідувачі мали змогу ознайомитись зі сторінками життя і творчості класика єврейської літератури Шолом-Алейхема, грузинського поета та воїна Д.Гурамішвілі. Музей літератури провів зустрічі за круглим столом до Дня слов'янських просвітителів Св. Кирила і Мефодія *“Київ у міжслов'янських взаєминах”*, *“Поетичний діалог Павла Вольвача та Олексія Захаровича в рамках проекту “Українсько-російський словник”*, презентації книг *“Пригоди Елі і Рару”* грузинського письменника Гурама Петріашвілі та *“Антологія єврейської поезії. Українські переклади з ідишу”*. До Міжнародного Дня Голокосту проводилась виставка *“Героїзм і Голокост”* із зібрання фонду *“Пам'ять Бабиного Яру”*. У Національному музеї історії України діяв експозиційний розділ *“Україна – багатонаціональна держава”*, де були представлені *“Декларація прав національностей України”*, закони *“Про національні меншини в Україні”*, *“Про мови в Україні”* тощо. Подавались матеріали про діяльність національно-культурних товариств та об'єднань (російського, єврейського, угорського, польського, німецького), які свідчили про створення необхідних умов для відродження та розвитку культур національних меншин. У експозиції музею представлялись випуски літератури мовами національних меншин України. У Тернопільському обласному літературно-меморіальному музеї Юліуша Словацького у Кременці відбулися українсько-польські літературно-мистецькі зустрічі *“Діалог двох культур”*. Акція проводилася спільно з Національним музеєм Землі Перемишлянської у Перемишлі. У Чернігівському літературно-меморіальному музеї-заповіднику М.М.Коцюбинського пройшла презентація нового видання роману-есе М.Слабошпицького *“Марія Башкирцева”*, присвячена трагічній долі росіянки, народженої в Україні [11, арк.3].

В 2010 р. на Закарпатті для підтримки діяльності національних творчих спілок та їх місцевих осередків, громадських об'єднань етноменшин було проведено: *“Дні Угорщини”* у Закарпатському музеї народної архітектури і побуту (Ужгород), де представлялась виставка картин художників, творів народних умільців та гастрономія з угорсько мовних сіл Берегівського району; відкриття виставки панно *“Ренесанс. Король Матяш і його епоха”* у Затисянському історичному музеї с.Тисобикень; обласний конкурс угорської народної пісні *“Перейшов би я Тису”* на базі Виноградівської ЗОШ №3 ім. Ж.Перені для учнівської молоді угорсько мовних шкіл Закарпаття; *“Пасхальні звичаї у старовинному селі”* в етнографічному музеї с.Тисобикень; тематичний музичний вечір *“Закарпатські роки Бели Бартока”*; виставку творів художників і митців міста і району у картинній галереї с.Пийтерфолво, персональну виставку картин художника заслуженого майстра народної творчості України, почесного члена Національної спілки художників України Міклоша Горонгозо у Берегові; проведено районні фестивалі: *“Вертен-2010”*, 7-ий відкритий фестиваль виноградарів-виноробів *“Угочанська лоза”* у Виноградіві, *“Ягідне поле”* у с.Дюла; Міжнародного дня сім'ї [10].

У Дні культури Білорусі в Україні, що проходили у 1995 р. пройшов Слов'янський фестиваль *“Коляда”*. Дует Білоруської філармонії (Н.Степанова та В.Боровиков) виступали в Національній філармонії України. Лауреат Державної премії Білорусії, народний художник Г.Ващенко у Києві експонував виставку живопису. У військово-історичному музеї Чернігова на виставці *“Слов'янські візерунки”* представлялись українські і білоруські вишиванки, ткацтво, кахлі, гончарні вироби, різьба по дереву, народні костюми різних регіонів Чернігівської (Україна) та Гомельської (Республіка Білорусь) областей. Спільно проводився III Міжнародний книжковий ярмарок (Харків). Вчені з Білорусі взяли участь у V Кримських пушкінських читаннях (Алупка) та Гріновських читаннях (Феодосія) [17, арк.44].

В 1991 р. урядом вперше було поставлено завдання про створення відділу етнографії і побуту народів Криму у Кримському краєзнавчому музеї, меморіального музею вірменського композитора А.А.Спендіарова у Ялті, меморіального музею кримськотатарського

просвітителя І.Гаспринського у Бахчисараї, Музею етнографії і побуту греків Приазов'я в Донецькій області. Протягом 1991-1992 рр. в Донецькому краєзнавчому музеї було відкрито експозиції, що відображали історію греків Приазов'я [18, арк.177].

В Україні відкривалися невеликі музеї (сільські). В с.Зарічево Перечинського району Закарпаття працював музей "Ромська садиба". Вивченням і популяризацією історії та культури ромів займався Білоцерківський державний краєзнавчий музей. В ході науково-дослідної і масової роботи співробітниками музею був зібраний значний матеріал про культуру циган. Практично з 1992 р. фонди музею систематично поповнювалися експонатами з історії циган: колекція циганської періодики країн світу (газети, журнали), книги, матеріали, що відображали побут народу (одяг, кінська зброя, знаряддя праці та ін.). Особливо виділялася колекція картин циганських художників, до речі, єдина в Україні. Серед експонатів найбільший інтерес становила табірна ікона, знайдена у Луцьку в 1991 р. Музей зберігав документи ООН, Ради Європи з проблем циганів та інших кочових народів Європи. Проводились дослідження з питань релігії, розселення, фольклору циган. У 1993 р. вперше в Україні і СРСР була підготовлена і проведена виставка "Безсмертя пісні кочової" (про культуру та історію циган України та світу) [12, арк.5]. На початку 1990-х років до колекції потрапила низка виробів циганських ковалів, предметів лимарства [2, с.32].

Музеї Львова залишалися активними популяризаторами єврейської культури. Пам'ятки культури галицьких євреїв в основному зосереджувалися у двох львівських музеях – Міському музеї художнього промислу й Музеї етнографії та художнього промислу НАН України. Крім того, пам'ятки єврейської культурної спадщини були ще у трьох музеях – Львівському історичному музеї, Львівській галереї мистецтв, Львівському музеї історії релігії. В 1993 р. вперше колекцію "Традиційне єврейське мистецтво XVII – початку XX ст." було експоновано у Краківському історичному музеї (Польща). Наступного 1994 р. виставка "Скарби євреїв Галичини" експонувалися в Музеї діаспори в Тель-Авіві (Ізраїль). Після цього відбулося турне виставки містами Східної України – Дніпродзержинськ (2000), Дніпропетровськ (2000), Запоріжжя (2001). В 2005 р. її оглядали відвідувачі Етнографічного музею Шльос Кіттзес в Австрії. Свій вклад у відродження унікального світу галицького єврейства зробили й інші львівські музеї. Зокрема, Музей історії релігії організував три виставки іудейської унікальної ритуальної культури і єврейських книжок (1999, 2000, 2001). Львівський історичний музей експонував частину власної єврейської колекції у 2001 р. З ініціативи Єврейського благодійного фонду "Hesed Arye" у 2000 р. Львівська галерея мистецтв організувала виставку "Мала Батьківщина. Релігія і родинне життя галицьких євреїв очима художників". У 2004 р. ця ж галерея разом із Міжнародним центром голокосту імені доктора А.Шварта організували у Львові виставку "Образи зниклого світу" з фондів Львівської галереї мистецтв, Львівського історичного музею, Музею етнографії та художнього промислу, Музею історії релігії та приватних колекцій [19, с.99-104].

У Луганському обласному краєзнавчому музеї діяли постійні експозиції, присвячені традиційній єврейській культурі: листівки "НЭР" з текстами недільних глав із Тори, атрибути єврейського релігійного обряду. В музеї знаходяться вітрина, де виставлені трещіпка, вовчок, свисток, підсвічник з сімома свічками, блюдо та інші предмети – атрибути єврейських свят Ханка, Пурим, Песах. Особливо цінністю музею був – літературний пам'ятник – "Святок Естер". В експозиціях представлялися фотографії, що ілюстрували святкування цих днів в Ізраїлі, Україні та світі. В Луганському обласному краєзнавчому музеї діяла постійна експозиція, присвячена відродженню традиційної культури євреїв Луганщини.

В державних музеях України створювались експозиції, що висвітлювали питання історії, культури, побуту, традицій етноменшин. Відкривались нові музеї. В 2004 р. в Галичі на Івано-Франківщині відкрився Музей караїмської історії та культури. Це унікальний, єдиний в Україні подібний заклад. До нього увійшов дерев'яний храм – кенаса,

споруджений у XVI ст. Після пожежі 1830 р. караїми побудували нову муровану кенасу. На початку 1960-х років кенасу комуністична влада закрила, влаштувавши в ній склад. У 1985 р. храм був зруйнований. Працівники Музею дослідили фундаменти зруйнованої кенаси. Музей включив 11 караїмських будинків кінця XIX – початку XX ст., які об'єднані між собою однією віссю – вулицею, що не втратила своєї історичної назви – Караїмська, та кладовища. Співробітники Музею караїмської історії та культури здійснили інвентаризацію надгробків. Кладовище занесено до Державного реєстру пам'яток. В експозиції та фондах новоствореного музею майже 5 тис. експонатів. Серед них культові й обрядові речі караїмської громади Галича та релігійні книги, інвентар караїмського храму – кенаси [3].

У п'яти музеях Волинської області експонувалися матеріали з історії та духовної спадщини етноменшин, а саме у Володимир-Волинському, Ковельському міських та Волинському обласному історичних музеях, Любомльському районному краєзнавчому музеї та Торчинському народному історичному музеї Луцького району. При Волинському обласному краєзнавчому музеї постійно діяла фотовиставка *“Національні меншини Волині: історія і сучасність”* [7, с.88].

Традиційно у Кримському республіканському краєзнавчому музеї, Сімферопольському художньому музеї, міських, районних краєзнавчих музеях створювалися експозиції, присвячені історії культури етноменшин. Створювалися нові музейні установи. Так, у 1999 р. у Сімферополі відкрився Кримський етнографічний музей, якому було виділене стаціонарне приміщення. Створено музей історії і культури кримських татар як філія Бахчисарайського державного історико-культурного заповідника. Кримськотатарська художня галерея була реорганізована в Республіканський музей кримськотатарського мистецтва, якому виділене приміщення в Сімферополі. За сприяння Республіканського комітету у справах національностей та депортованих громадян АР Крим музей придбав колекцію предметів декоративно-прикладного мистецтва і побуту кримських татар.

Краєзнавчі музеї проводили різного роду заходи спрямовані на презентацію культурно-мистецьких надбань етносів. Передусім це конференції, тематичні вечори, читання тощо. У 2004 р. тематичний вечір краєзнавчого музею Євпаторії (АР Крим), присвячений Міжнародному дню малих народів, зібрав представників різних національних общин міста. Учасники підкреслили, наскільки важливо взаєморозуміння між людьми та увага до національної культури кожного народу. На завершення вечора прозвучали пісні та вірші болгарською, українською, вірменською, караїмською мовами, були виконані німецькі та грецькі танці. На набережній Євпаторії відбулося свято етнічних культур. В концертній програмі були запальні грецькі танці у виконанні народного танцювального колективу *“Елефтерія”*, унікальні хореографічні витвори караїмів, які з блиском показав народний ансамбль *“Фідан”*, німецькі пісні у виконанні вокального ансамблю *“Гартен”* [4].

Етнографічні музеї допомагали громадським організаціям етноменшин проведенню різних культурних заходів і фестивалів. В АР Крим в цьому плані ефективно працював Сімферопольський інформаційно-методичний центр міжкультурної просвіти й толерантності. Центр був створений за ініціативою співробітників Кримського етнографічного музею та інформаційно-дослідницького центру *“Інтеграція й розвиток”*, та за підтримки Міжнародного фонду *“Відродження”*, Міністерства освіти та науки автономії, Кримської філії Інституту сходознавства НАН України, Британської ради в Україні, Верховної Ради та уряду автономії. Таке поєднання сил дало змогу ефективно реалізувати мету нового центру, здійснювану в рамках проекту *“Мультикультурна освіта як основа толерантних міжнаціональних стосунків у Криму”*. Створена солідна інформаційно-методична база, поширювалися освітні програми для школярів із використанням потенціалу етнографічного та інших музеїв [16].

В 1993 р. Кримський етнографічний музей розпочав вивчення культури поляків АР Крим. Поляки на півострові становили діаспору, що нараховувала близько 13 тис. чол. Особливості польської культури не були до цього предметом етнографічних та спеціальних наукових досліджень. Співробітники музею приступили до вивчення обставин розселення поляків. Водночас це робилося в контексті заходів по реалізації програми інтеграції депортованих етносів – болгар, греків, кримських татар, німців в українське суспільство. Звернення музею до *“польської теми”* стимулювалося і з боку національно-культурних товариств. В 2000 р. тема *“Польська культура в Криму”* була включена до переліку тем науково-дослідної роботи музею. Відповідно була організована етнографічна виставка, що включала шість розділів: предмети культури, предмети народного мистецтва, одяг, предмети побуту, книги, фотографії і документи [1, с.178-179].

У 2011 р. в державних музейних закладах Рівненської області діяли експозиції, присвячені історії та культурі національних меншин, зокрема у Рівненському обласному краєзнавчому музеї створено експозицію *“З історії національних меншин Рівненщини”*, де представлено 120 музейних експонатів, які розповідали про минуле і сучасне меншин, що проживали на території краю. У державному історико-культурному заповіднику м.Дубно діяла музейна виставка *“Чехи і Дубеничина”* [13]. У 2000 р. в Ужгороді відкрився музей ромської культури. Подібний заклад, але вже більшої соціальної спрямованості, відкрився у 1999 р. в Мукачеві як соціально-культурний центр ромів *“Невіне”* [14].

Вагома етнографічна історико-краєзнавча робота проводилася Державним історико-культурним заповідником міста Дубно. Лише протягом 2000-2007 рр. тут відбулася низка науково-теоретичних конференцій, присвячених етноменшинам краю. Співробітники підготували низку публікацій. Змістовною була спільна стаття М.Солдатюк (м.Дубно) та Р.Главачека (м.Карлові Вари, Чехія) – *“Чехи на Дубеничині”*. У ній співавтори висвітлювали питання господарського та культурно-освітнього життя волинських чехів. Зазначалося, що до 1990 р. на Дубеничині нараховувалось 35 чеських колоній. Автори навели приклади про перебування в Дубно відомих діячів культури. У цьому ж збірнику вміщена стаття О.Матвійчика *“Відомі музиканти Дубеничини”*, де розповідалося про викладача музичної школи м.Дубно (з 1939 р.) Кодейшка Мечислава, який писав інструментальну музику для фортепіано. Про нього ж йшлося у статті О.Мельничук *“Розвиток культури на Дубеничині”*, а також подані відомості про чеську поетесу А.Гржибовську, збірки поезії якої зберігаються у фондах заповідника, зокрема – *“Доцями падають зірки до саду”*, *“Присмерки та світання”*, *“Аромати отчого дому”*. Вона перекладала Т.Шевченка, С.Єсеніна, О.Пушкіна. Безперечний інтерес викликала колективна праця чеських емігрантів з Волині Я.Поспішила та В.Логвинової *“Чеські пісні з української Волині”*, де представлений чесько-волинський пісенний фонд, зроблено його короткий аналіз.

У 2003 р. в Державному історико-культурному заповіднику м.Дубно була проведена Міжнародна науково-теоретична конференція, присвячена 140-річчю переселення чехів на Волинь, видано тези і повідомлення та нарис *“Дзвони пам'яті Малина”*. У публікаціях Л.Хвоєвської, П.Смоліна, Г.Сухолейстер, Ю.Найдюка, Т.Дмитренко, А.Пономаренко, Ю.Шумовського, М.Пшеничного, М.Солдатюк, П.Савчука, Л.Шевчук, О.Гавриленко на основі архівних документів, спогадів родичів, старожилів, фактичного матеріалу подавалися характеристики чеської меншини по селах, що дозволило глибше глянути на культурно-освітнє життя чехів у регіоні [6, с.84-88].

У 2001 р. в Закарпатті діяло 24 державні музеї та музеї на громадських засадах, в яких були експозиції, зали та розділи, присвячені історії та духовній спадщині етноменшин. Серед них – державні музеї: Закарпатський краєзнавчий (експозиційна виставка *“Угорська революція і Закарпаття”*, присвячена 150-річчю революції), Мукачівський історичний (зал експозиції, присвячений керівнику національно-визвольної боротьби угорського народу Ференцу Ракоці ІІ, розділ експозиції, присвячений життєвому і творчому шляху археолога, етнографа і громадського діяча, засновника Мукачівського

історичного музею – Тиводара Легоцького); музеї на громадських засадах: матеріальна кімната-музей композитора і педагога, викладача, засновника і першого директора Ужгородського музичного училища Дезидерія Задора; Музейна кімната Івана Ольбрахта (відомого чехословацького письменника і громадського діяча); Мукачівський меморіальний музей Міхая Мункачі [8, с. 76-77].

У Миколаєві з 1957 р. функціонував музей болгарської культури. При Миколаївському товаристві єврейської культури функціонував музей пам'яті жертв холокосту і Великої Вітчизняної війни. В трьох музеях Миколаєва (художній музей ім. В.В.Верещагіна, музей суднобудування і флоту, обласний краєзнавчий музей) постійно відкривали експозиції, присвячені історичній та духовній спадщині національних меншин. Свої музейні куточки мали національно-культурні товариства чехів, поляків, німців, росіян та ін. [9].

В 2003 р. на Херсонщині діяло 115 громадських історичних музеїв. У музеях райцентрів у місцях компактного проживання меншин діяли розділи, присвячені історії їх заселення. У Генічеському районі було відкрито виставку предметів побуту та ужиткового мистецтва кримськотатарського народу. У смт. Високопілля райдержадміністрацією за ініціативи районного центру німецької культури на базі німецької гімназії проводилася робота з організації музею, присвяченого історії німців на Херсонщині. Херсонським міським центром німецької культури проводився збір матеріалів для поповнення виставки з історії німців в області. На базі єврейського благодійно-громадського центру "*Хесед Шмуель*" відкрито музейну кімнату, присвячену видатним євреям Херсонської області. У лютому 2004 р. тут відкрито експозицію, присвячену євреям – жертвам Холокосту. В музеї діяли стаціонарні виставки: "*Народний костюм*", "*Шляхи долі*" (з історії німців-колоністів), "*Полонія*" (з історії поляків) [7, с.223].

Національно-культурні товариства Луганщини проводили заходи, пов'язані з історичними подіями в житті різних народів. Польське товариство відзначало День незалежності Польщі та День Польської Конституції, вірменське товариство "*Крук*" провело день пам'яті жертв землетрусу у Вірменії 1988 р., товариство німців "*Відергебурт*" – День жалоби та пам'яті жертв депортації [7, с.150]. У 2000-і роки в краєзнавчому музеї Івано-Франківська та музеї Коломиї діяли постійно діючі виставки з життя і побуту меншин, які проживали в області: німців, поляків, євреїв, вірмен, росіян. Розширювалися експозиційні теми "*Історичні аспекти появи в Галичині народів інших національностей*", "*Життя і творча діяльність видатних представників національних меншин*". Тематична експозиція з історії німецьких колоній на Коломиї налічувала понад 200 експонатів [7, с.141]. В 2003 р. у Дніпропетровській області діяло 149 громадських музеїв зі стендами, присвяченими діяльності представників меншин. У Дніпропетровському історичному музеї ім. Д.Яворницького створені експозиційні комплекси, пов'язані з життям етноменшин на Дніпропетровщині в контексті загальної експозиції музею [7, с.95].

Традиційними були виставки художніх робіт, присвячені відомим діячам польської культури. В 1997 р. у Бахчисарайському ханському палаці-музеї відбулася виставка "*Адам Міцкевич у Криму*". Ця експозиція Варшавського літературного музею ім. А.Міцкевича, яку привезли польські літературознавці, дала можливість сформуванню уявлення про перебування поета в Криму і була присвячена 200-річчю від дня його народження. В експозиції були вміщені унікальні документи, фоторепродукції, видання "*Кримських сонетів*" А.Міцкевича українською, польською, російською, кримськотатарською мовами [5].

Отже, просвітницька робота проводилась на переломному етапі формування незалежної Української держави, її входження як партнера в сім'ю європейських народів, розбудови основ державності. Загалом в Україні склалась система охорони та збереження культурної спадщини етноменшин, що визначала місце і роль етноспільнот у суспільній організації, унормовувала форми організації громадського співжиття етносів України. Ключову

роль у просвітницькій роботі відіграли заповідники, культурно-етнографічний туризм. Розширювалася роль у цьому процесі пошукової роботи, традицій вшанування пам'яті, просвітницька робота. Активним популяризатором етнічної культури залишалися музеї, удосконалювалися форми їхньої роботи. Протягом досліджуваних років в Україні зусиллями органів державної влади й управління було створено загальну стратегію розвитку культури етнотеншин. Національно-культурні товариства набували неоціненного досвіду вирішення низки культурних завдань: матеріально-технічних, методичних, кадрових тощо. В Україні практично всі етноси мали форми громадської самоорганізації. Водночас вони мали різний організаційний потенціал, а, отже, здатність продуктивно й послідовно задовольняти потреби культури. Тому зазначені проблеми можуть стати основою для подальших наукових досліджень.

1. Григор'єва Л. Польська культура в Криму (на основі аналізу матеріалів колекцій Кримського етнографічного музею) / Л.Григор'єва // Кримско-польський збірник наукових робіт. – Т.2: Дні Адама Мицкевича в Криму. Сб. статей і матеріалів. – Симферополь: Универсум, 2004. – С.176-207.
2. Данилкін О. Культура циган України: минуле і сучасність за матеріалами єдиної в Україні державної циганської колекції, зібраної автором книги (м.Біла Церква) / О.Данилкін. – К., 2001. – 80 с.
3. Дмитрів І. Скарби реліктового народу / І.Дмитрів // Демократична Україна. – 2005. – 1 березня.
4. Культура національних меншин – невід'ємна складова української культури (оглядова довідка за матеріалами преси 2005 р.) / Підготовлена І.П.Нестеровською. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: mincult.kmu.gov.ua.
5. Лишко В.В. Українсько-польські зв'язки в галузі культури 1991-1999 рр. / В.В.Лишко: дис. ... канд. істор. наук: 07.00.01 / Національний педагогічний ун-т ім. М.П.Драгоманова. – К., 2002. – 224 с.
6. Любецька Н. Джерелознавча база про волинських чехів у Державному історико-культурному заповіднику міста Дубна / Н.Любецька // Чехи і Дубенщина. Матеріали Міжнар. наук.-теорет. конф., присвяченої 60-річчю репатріації чехів на етнічну Батьківщину, 18 трав. 2008 р. / Ред. П. Смолін; Літ. ред. М. Пшеничний. – Дубно; Луцьк: Волин. обл. друк., 2008. – С.86–87.
7. Міжнаціональні відносини і національні меншини України: стан та перспективи / Р.Ш. Чілачава, Т.І.Пилипенко (упорядник). – К.: Голов. спец. ред. літ. мовами нац. меншин України, 2004. – 394 с.
8. Міжнаціональні аспекти консолідації українського суспільства (регіональна модель) [Текст] / С.І.Мітряєва; Національний ін-т стратегічних досліджень при Адміністрації Президента України. Закарпатський філіал. – К.; Ужгород: [б.в.], 2001. – 172 с.
9. На Миколаївщині вперше прийнято обласну програму щодо розвитку національних меншин. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.oda.mk>.
10. Національні меншини, мовна політика, державна етнокультурна політика. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.vynogradiv-rda.gov.ua/old/adminposlohu
11. Поточний архів міністерства культури України, листування №14(96–98), спр.3, арк.3. (2009 р.).
12. Поточний архів міністерства культури України, листування №13(706–897), спр.27, арк.5. (2011 р.).
13. Реалізація державної етнонаціональної політики та забезпечення прав національних меншин у Рівненській області. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://rda.sarny.gov.ua>.
14. Рябошапка Л. Правове становище національних меншин в Україні (1917-2000) / Л.Рябошапка. – Львів, 2001. – 484 с.
15. Стан дотримання та захист прав національних меншин в Україні. Спеціальна доповідь. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ombudsman.gov.ua/en/images/stories/.../S_Dopovid_2_1.pdf.
16. Хоменко В. Оберіг добросусідства / В.Хоменко // Вечірній Київ. – 2005. – 16 лютого.
17. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (далі – ЦДАВО), ф.5116, оп.19, спр.3332, 128 арк.
18. ЦДАВО, ф.2, оп.15, спр.3026, 247 арк.
19. Чмелик Р. Роль музеїв у відродженні знищеного світу євреїв у Львові / Р.Чмелик // Євреї у Любліні – Євреї у Львові. Місця. Пам'ять. Сучасність. Редакція Йоанна Зенер, Славомір Яцек Журек. – Люблін, 2006. – С.99-104.

References

1. Grigor'eva L. Pol'skaja kul'tura v Krymu (na osnove analiza materialov kollekcij Krymskogo jetnograficheskogo muzeja) / L.Grigor'eva // Krymsko-pol'skij sbornik nauchnyh rabot. – Т.2: Dni Adama Micekivicha v Krymu. Sb. statej i materialov. – Simferopol': Universum, 2004. – С.176-207.
2. Danilkin O. Kul'tura tsyhan Ukrayiny: mynule i suchasnist' za materialamy yedynoyi v Ukrayini derzhavnoyi tsyhans'koyi kolektsiyi, zibranoj avtorom knyhu (m.Bila Tserkva) / O.Danylkin. – К., 2001. – 80 с.
3. Dmytriv I. Skarby reliktovoho narodu / I.Dmytriv // Demokratychna Ukrayina. – 2005. – 1 bereznya.

4. Kul'tura natsional'nykh menshyn – nevid'yemna skladova ukrayins'koyi kul'tury (ohlyadova dovidka za materialamy presy 2005 r.) / Pidhotovlena I.P.Nesterovs'koyu. – [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: mincult.kmu.gov.ua
5. Lyshko V.V. Ukrayins'ko-pol's'ki zv'yazky v haluzi kul'tury 1991-1999 rr.: Dys. ... kand. istor. nauk: 07.00.01 / Natsional'nyy pedahohichnyy un-t im. M.P.Drahomanova. – K., 2002. – 224 s.
6. Lyubets'ka N. Dzhereloznavcha baza pro volyns'kykh chekhiv u Derzhavnomu istoryko-kul'turnomu zapovidnyku mista Dubna / N.Lyubets'ka // Chekhy i Dubenshchyna. Materialy Mizhnar. nauk.-teoret. konf., prysvyachenoyi 60-richchyu repatriatsiyi chekhiv na etnichnu Bat'kivshchynu, 18 trav. 2008 r. / Red. P. Smolin; Lit. red. M. Pshenychnyy. – Dubno; Luts'k: Volyn. obl. druk., 2008. – S.86–87.
7. Mizhnatsional'ni vidnosyny i natsional'ni menshyny Ukrayiny: stan ta perspektyvy / R.Sh.Chilachava, T.I.Pylypenko (uporyadnyk). – K.: Holov. spets. red. lit. movamy nats. Menshyn Ukrayiny, 2004. – 394 s.
8. Mizhnatsional'ni aspekty konsolidatsiyi ukrayins'koho suspil'stva (rehional'na model') [Tekst] / S.I.Mitryayeva; Natsional'nyy in-t stratehichnykh doslidzhen' pry Administratsiyi Prezydenta Ukrayiny. Zakarpat-s'kyi filial. – K.; Uzhhorod: [b.v.], 2001. – 172 s.
9. Na Mykolayivshchyni vpershe pryynyato oblasnu prohramu shchodo rozvytku natsional'nykh menshyn. – [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.oda.mk>.
10. Natsional'ni menshyny, movna polityka, derzhavna etnokul'turna polityka. – [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: www.vynogradiv-rda.gov.ua/old/adminposlohu
11. Potochnyy arkhiv ministerstva kul'tury Ukrayiny, lystuvannya #14(96–98), spr.3, ark.3. (2009 r.)
12. Potochnyy arkhiv ministerstva kul'tury Ukrayiny, lystuvannya #13(706–897), spr.27, ark.5. (2011 r.)
13. Realizatsiya derzhavnoyi etnonatsional'noyi polityky ta zabezpechennya prav natsional'nykh menshyn u Rivnens'kiy oblasti. – [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: <http://rda.sarny.rv.ua>
14. Ryaboshapko L. Pravove stanovysheche natsional'nykh menshyn v Ukrayini (1917-2000) / L.Ryaboshapko. – L'viv, 2001. – 484 s.
15. Stan dotrymannya ta zakhyst prav natsional'nykh menshyn v Ukrayini. Spetsial'na dopovid' – [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: www.ombudsman.gov.ua/en/images/stories/.../S_Dopovid_2_1.pdf
16. Khomenko V. Oberih dobrosusidstva / V.Khomenko // Vechirniy Kyiv. – 2005. – 16 lyutoho.
17. Tsentral'nyy derzhavnyy arkhiv vyshchykh orhaniv vlady ta upravlinnya Ukrayiny (dali – TsDAVO), f.5116, op.19, spr.3332, 128 ark.
18. TsDAVO, f.2, op.15, spr.3026, 247 ark.
19. Chmelyk R. Rol' muzeyiv u vidrodzheni znyshchenoho svitu yevreyiv u L'vovi / R.Chmelyk // Yevreyi u Lyublini – Yevreyi u L'vovi. Mistsya. Pam'yat'. Suchasnist'. Redaktsiya Yoanna Zenter, Slavomyr Yatsek Zhurek. – Lyublin, 2006. – S.99-104.

Отримано 5.09.2014